

ԹԱՄԱՐԱ ԹՈՎԱՄԱՅԱՆ, ՎԱՆՈՒՀԻ ԲԱՂՄԱՆՅԱՆ,
ԴԱՎԻԹ ՍԱՄՎԵԼՅԱՆ, ՆՇԱՆ ԱԲԱՍՅԱՆ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

7

*Դասագրքի բովանդակությունը լրացնող
այլ ուսումնական նյութեր*

Գուրգեն Մահարի

Երևան 2023

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Գուրգեն Մահարին (Գուրգեն Գրիգորի Աձեմյան) ծնվել է 1903 թ. օգոստոսի 1-ին Վանում ուսուցչի ընտանիքում: Մահարու տոհմական ազգանունը Մուրադխանյան է: Գորգավաճառությամբ զբաղվող նրա նախնիները սերում են Պարսկաստանից: Վանում նրանք կնքվել են «Աձեմյան» ազգանունով՝ կազմված «աջեմ» կամ «աջամ» բառից, որ արաբերեն նշանակում է «օտարածին»: Նախնական կրթությունը ստացել է ծննդավայրի «Նորաշեն» և «Երեմյան» վարժարաններում: Մի կերպ փրկվելով 1915 թ. եղեռնից՝ հայտնվում է Դիլիջանի որբանոցում, ապա տեղափոխվում Երևանի որբանոց: Այստեղ կատարում է գրական փորձեր: Ճակատագրական է լինում հանդիպումը Եղիշե Չարենցի հետ, որը խրախուսում ու քաջալերում է նրա գրական փորձերը: Առաջին հանդիպումից մինչև իր կյանքի վերջը Գ. Մահարին հոգում կրեց գրական մեծ ուսուցչի՝ Ե. Չարենցի հնայքը և «որբանոցային բանաստեղծների» նշանավոր ներկայացուցիչն էր: «Մրգահաս» ժողովածուն (1933 թ.), «Չարենց-Նամե»-ն (1968 թ.) Գ. Մահարու բանաստեղծական տաղանդի հավաստումն են:

Ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի պատմագրական ֆակուլտետը: 1930 թ. տպագրվել է Գ. Մահարու «Մանկություն և պատանեկություն» վիպակը, որի շարունակությունը լույս է տեսել 1956 թ. («Երիտասարդության սեմին»):

Ստալինյան բռնապետության մղձավանջային օրերին անհիմն ու ծանր մեղադրանքներ են ներկայացնում նաև Գ. Մահարուն. իբր նա 1932-1933 թթ. մասնակցել է հակահեղափոխական, նացիոնալիստական, տրոցկիստական, ահաբեկչական խմբի գործունեությանը, պայքարել կուսակցության և խորհրդային իշխանության դեմ, ցանկացել Հայաստանն անջատել ԽՍՀՄ-ից: Եվ այսպես՝ 1936 թ. օգոստոսի 9-ից մինչև 1954 թ. հուլիսի 21-ը Գ. Մահարին իր կյանքն անցկացնում է սիբիրյան աքսորավայրերում: Այդ վայրերից ծնունդ առան «Ծաղկած փշալարեր» վիպակը (1988 թ.) և մի շարք պատմվածքներ:

Արդարացվել է 1954 թ. հուլիսի 21-ին: Վերջին աքսորից հետո նա ապրեց բուռն ստեղծագործական կյանքով: Սուր բախումների տեղիք տվեց «Այրվող այգեստաններ» վեպը (1966 թ.):

Գուրգեն Մահարիի փան հյուրասենյակ-թանգարանը Պալանգայում

Գուրգեն Մահարին մահացել է 1969 թ. հունիսի 17-ին, Պալանգայում (Լիտվա), թաղված է Երևանում:

Գրողի մահից հետո նրա լիտվուհի կինը տան հյուրասենյակը դարձրել է թանգարան, որտեղ ներկայացված են Գ. Մահարու և նրա հարազատների բազմաթիվ լուսանկարներ, գրողի մասին հոդվածներ, գրքեր:

ԺՄՄԱՆԱԿԱԿԻՑՆԵՐԸ` ԳՈՐԳԵՆ ՄԱՀԱՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Եվ վերջապես մի այլ բանաստեղծ, որից առավել քանքարավոր ոչ ոք չի նկարագրել բարդիները, լուսինը, ջրերի երգեցիկ գրույցը...

Ակսել Բակունց

...Մահարին գրեց մեր պերսական լեզվի ձկունությամբ, բայց, ըստ էության, իր արյունին մեջ ուներ ժառանգություն մը արևևրահայ լեզվին, որուն երանգները մտել էին Իսահակյանի և Վահրամ Փափագյանի գործերուն մեջ: Մահարու արձակում կա թառային երանգների անշոշափելի ձգրություն մը: Նա գրող մըն է, որ, ես կհավատամ, կապրի այնքան, որքան արեն մետրոպոլիտ գրերուն վրա ձակար մը կհակվի, որքան արեն հայ ոգին գեղեցկությունները փնտրող հոգիներ կգտնեն...

Վահան Թեքեյան

Չնայած վայրիվերումներին՝ համառ մի բան կա Գուրգեն Մահարու կյանքի ու խառնվածքի մեջ: Ինչքան էլ մակերեսին այսուայնկողմ փարուքերվեին ալիքներ, այնտեղ՝ խորքում, Մահարին հավայարիմ մնաց իրեն, իր շեշտված անհատականությամբ, իր բանասարտեղծական փարերքին...

Միլվա Կապուտիկյան

ԱՍՓՈՓԻԳ ՀԱՐՑԵՐ

1. Որտեղ և երբ է ծնվել Գ. Մահարին:
2. Ինչո՞ւ է ստիպված եղել լքել հայրենի տունը:
3. Ինչպե՞ս են անդրադարձել նրա կյանքի առանձին դրվագներ նրա ստեղծագործության վրա:

ԱՈՍՁԱՐՎԱՆՔՆԵՐ ԵՎ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Բնութագրիր Գ. Մահարու կյանքն ու ստեղծագործությունը՝ նրա ապրած ժամանակաշրջանի համատեքստում:
2. Արտահայտիր սեփական կարծիքդ գրողի կյանքի մասին և նրա կյանքի պատմությունը կապիր իրականության և ժամանակաշրջանի անցուդարձի հետ:
3. Ժամանակակիցների հուշերից ամբողջացրո՞ւ Գ. Մահարու կերպարը:

ԳՐԱԿԱՆ ԺԱՆՐ

Վեպ (ինքնակենսագրական վեպ)

Ի՞նչ է վեպը

20-րդ դ. 20-ականների վերջին և հաջորդ տասնամյակին խորհրդահայ գեղարվեստական արձակի ամենաբազմազան դրսևորումների մեջ հատկապես ընդգծվեց ինքնակենսագրական վեպ-վիպակի ժանրը՝ շոշափելի ազդակներ ունենալով մի կողմից՝ ժամանակաշրջանի ազգային գոյի դրամատիկ, ավելին՝ ողբերգական ճակատագիրը, մյուս կողմից՝ սարսափների միջով անցած գրողների ինքնարտահայտման անձնական պահանջներն ու վերաիմաստավորումները:

Գեղարվեստական ինքնակենսագրության ժանրը կարող է ունենալ ամենատարբեր մարմնավորումներ ու հանդերձանքներ, ստանալ զանազան փոխաձևություններ, մոտենալ հուշագրությանն ու օրագրությանը, խառնվել գրական դիմանկարին ու պարզապես գեղարվեստական գրականությանը՝ երբեմն ձեռք բերելով միջժանրային հատկանիշներ, որ վկայում է ժանրի թեկենսունակության և թե՛ համադրական մտածողության հարստության ու լայն հնարավորությունների մասին:

ՊՍՏԱՆԵԿՈՒԹՅՈՒՆ

(հատված)

1

Ձյունհալն է մանկությունը, ապա ձնծաղիկն ու մանուշակը, իսկ պատանեկությունը վարարած գարունն է, վարարած կանաչները, վարարած ծաղիկներն ու վարարած արևը: Իմ ծնփի և ծիծաղ, իմ կապճյտ և ոսկի պատանեկություն, հիմա նա պայծառ է և հմայիչ, և այն, ինչ-որ եղել է նրա մեջ՝ դառնություն, արցունք և սև, լողում է իմ հուշերի արծաթ ու հստակ ջրերում...

Արծաթ և հստակ ջրերում սուզվեց իմ մանկության ոսկե մակույկը, և ես դուրս եկա պատանեկության ափը:

...Ես դուրս եկա Վանից և բռնեցի Կովկասի ճանապարհը:

***

Տառս բռնեց իմ ձեռքից և ասաց.

– Պան չկա: Իմ Գուրիսին տանեմ՝ աշխարհ տիսնա:

Ձիու վրա մորեղբայրս կապել էր ուտելիք և մի սև **յափնջի**, տատս վերցրել էր մի ջրի **փարչ**, մայրս՝ Սուրենին և Խորենին, իսկ ես իմ դասագիրքը՝ «Մեղրագետ»-ը, ապա հորս ատրճանակը, որի համար ձարել էի մի փամփուշտ:

Մայրս իջավ սանդուղքներից և սենյակի բանալին հանձնեց տատիս: Այդ բոպեին ես հանկարծ հիշեցի, որ աշխարհագրության գիրքը ավելի անհրաժեշտ է և պետքական, ինչ-որ մոռացել էի վերցնել: Ես դիմեցի տատիս.

- Մայրի՛կ, պալնիս տուր:
- Բնչ կանես:
- Աշխարհագրության գիրք մոռցա...
- Չուզե՛, չուզե՛,- ասաց տատս:
- Չէ՛, պիտի առնեմ,- համառեցի ես:

Այդ րոպեին ես հանդիպեցի քեռուս՝ կատաղությամբ լեցված աչքերին: Նա թողեց ձին, մեծաբայլ մոտեցավ և, առաջին անգամ լինելով, մի ապտակ հասցրեց երեսիս, որից ականջս դժժաց:

- Թաղը դատարկվում էր:
- Շուտ արեք, ուշ ի՛...

Շրմխկ. փակվեց մեր տան փողոցի դուռը՝ մեզ համար այլևս չբացվելու համար:

Այդ րոպեին բակից գիլ ու երկար կանչեց մեր արքաղաղը:

Ես երբեք, երբեք չեմ մոռանա նրա ձայնը, որովհետև ոչ մի արքաղաղ նրա նման չի կանչել:

- Ջան, մեռնեմ էդ ձենիդ,- մրմնջաց տատս, և նրա խոսքերը միայն ես լսեցի: Ես նայեցի տատիս: Նա նայում էր դեպի կապույտ երկինքը, և նրա շրթունքները դողում էին:

Երևի աղոթում էր նա:

- Վարագա սիրո՛ն տուրք Նշան, ճամփեն պարի անես...
- **Փյութկու** տու՛րք Գևորք...- արձագանքեց մայրս և հայտնի չէ, թե ինչ բարեմաղթեց:

- Մեք ոռնա, ուշ է,- նորից գոռաց մորեղբայրս: Ես նրան այնպես բարկացած չէի տեսել:

Մեր հանդիսավոր թափորը շարժվեց: Փողոցի ծայրից ես մի անգամ էլ ետ նայեցի: Տատս սկսեց երգել, իսկ Այգեստանը ողողվեց շառաչուն վերջալույսով:

***

Գնում ենք անքուն և անդադար: Գաղթ է. պետք է շտապել, որովհետև ամեն րոպե թշնամին կարող է կտրել ճանապարհը:

Ձի, էշ, կով, եզ, մուլրված

ոչխարներ, արաբներ, սայլեր, ձեռնասայլեր, հետիոտն կին, ծեր, աղջիկ, տղա, մեր, մանուկ...

- Մեր մանուկ ուրացեր ի...

Գնում են և կանչում են իրար, կանչում են, կանչվոտում, հայիոյում, **հորդորում**, համոզում:

Գաղթ: Փախ: Խուճապ:

Տատս բռնում է իմ ձեռքից, մայրիկը գրկում է Սուրենին, Խորենը նույն առույգ քայլերով գնում է առաջից, ու մենք շարունակում ենք ճանապարհը: Այդ միջոցին կատարվեց մի գարմանալի բան. տատս արագ նետվեց ճանապարհի մեջտեղ և, բազմությունը ձեղքելով, անցնող մի կառքի ձիերի դիմաց կանգնեց: Ձիերը ծառս եղան և կանգնեցին:

Կառքում նստած էր Արամ **փաշան**՝ երկու գինված թիկնապահներով:

- Մերութեն եմ արի քե, Արամ փաշա, Սուրենին տիր գորդ, տար... չի կանա քելե...

- Ճանապարհ տուր, պառավ, շտապ գործ կա... Քշի՛, քշի՛...

Տատս մի կողմ քաշվեց՝ կառքի տակ չընկնելու համար, ապա թե պարզեց երկու ձեռքերը կառքի հետևից և անիծեց.

- **Գյոռնադար** դառնաս, բան չեմ ասե, վեր **աստվորիս** կան գաս...

***

Գիշեր, խավար, խավար: Շուրջը դաշտեր են, բլուրներ, քարաժայռեր, ծառեր: Ու մոռալով առաջ է գնում բազմությունը, առաջ է գնում **թառանջելով**, հառաչելով, բառաչելով:

...Ինչպե՞ս եղավ, որ ես մենակ մնացի: Ի՞նչ ուժ իմ ձեռքը հանեց տատիս ձեռքերից... Չկան Անուշը, Սուրենը, Խորենը:

- Մայրիկ..., Խորեն...

Ես չլսեցի իմ ձայնը: Գնում եմ կարծես երազի մեջ, **հիպնոսված**, շարժում եմ ոտներս, և թվում է, որ նրանք իմը չեն:

Աչքիս դեմ երևում են հրեղեն բծեր. այդ հոգնությունից է, անբնությունից և քաղցից:

Ես ընկնում եմ ճանապարհի եզերքին:

Վանն է:

Ֆիդայիներն ու երիտասարդությունը զինվում են: Լսում եմ Իշխանի ձայնը.

- **Պետք է կռակել ներսից, իսկ դրսից կգան մեզ օգնության...**,- տատս սև գուլպա է գործում.- **ինչո՞ւ ես տխուր, մայրիկ.**- Տատս սև

գուլպա է գործում.– **դատաստանի տարին ի հասե, Գուրին...**

...Ջնդետ փաշայի դռանը պահակ կանգնած թուրք **ասկյարները** ներս են թողնում մի հայ լրտեսի: Մռայլ լսում է նրան Ջնդետը:

– Էֆենդըն...

– Կամավորական խմբեր՝ ռուսաց բանակում... հետքեր՝ ապստամբության պատրաստության...

Ջնդետը ջղային ձեռքը խփում է սեղանին, և առաջին գնդակը պայթում է թուրքաց դիրքերից Այգեստանի վրա:

***

Օղակված ու կրակված՝ կրակում է Այգեստանը:

Գարուն է, ձյունհալ ու ապրիլ:

– Վարագը մեր ձեռքն է,– ու նայում է Վարագա սարը **անսասան** պահապանի պես:

Հայ մայրերը շոր են կարում, պաշար են տանում հայ քաջերին, միշտ ուրիշների **թուփունից** օգտվող, Պոլսից Վան եկած Մինշերը, հակառակ իր երիտասարդության, փողոցների դռան վրա նստած չափահասներին և ծերերին կռվի մասին խորհմաստ դատողություններ է անում ու ամեն մի հաղորդագրությամբ վերջացնում է՝ «Մի **կութիդ** տամ»–ով:

Բացվում է մի ծանր ու անձրևոտ օր.

– Վարագը մերոնք տվին:

Ու նայում է Վարագա սարը ահավոր թշնամու պես: Մառն է նայում և Կարմրվորա վանքը, Շուշանաց գյուղը Վարագա սարի գոգից:

Ծանր ու անձրևոտ օր: **Կոշմար** է իջել այգեստանների վրա:

***

Այգեստանը պաշարված է: Մի քանի կարևոր դիրքեր խլեց թշնամին: Ծովի վրա երևացին **գյամիներ**, սպիտակ առագաստանավեր. թշնամին օգնական զորք ստացավ, սև կայծակի նման լուրը շրջեց տնից տուն:

...Գրաված շրջաններում գյուղացիներին թուրքերը չեն սպանում. նրանց երկար **քարավաններով** թույլ են տալիս, որ Վան մտնեն՝ սովամահ անելու համար բնակչությանը, ծունկի բերելու համար կռվողներին:

– Հսնց, հսնց, հսնց...

Բացվում են ունևորների ցորենի և այլուրի **թաջիրները**, մորթվում են մասնավոր – սեփական անասունները, արագ սպառվում է պաշարը, և սովն ու մահը նայում են բոլորի աչքերից ներս:

ԱՍՓՈՓԻԳ ՀԱՐՑԵՐ

1. Ինչի հետ է Գ. Մահարին համեմատում մանկությունն ու պատանեկությունը: Ինչո՞ւ:
2. Դու ինչի հետ կհամեմատես քո մանկությունը: Ինչո՞ւ:
3. Ըստ քեզ՝ ինչո՞ւ տատն ասաց՝ «Իմ Գուրիսին տանեմ՝ աշխարհ տիսնա»:
Իսկապե՞ս աշխարհ տեսնելու էր տանում երեխաներին:
4. Ինչից կամ ՚ումից, ո՞ր էին փախչում մարդիկ:
5. Ինչպե՞ս կգնահատես Արամ փաշայի վերաբերմունքը հերոսի տատին:
6. Ինչո՞ւ է տատը սև գուլպա գործում: Ինչպե՞ս կմեկնաբանես նրա՝ «Դատաստանի տարին ի հասե, Գուրիս» խոսքը:

ԱՈՍՁԱԴՐԱՆՔՆԵՐ ԵՎ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Ներկայացրո՞ւ վիպական գործողությունների կատարման ժամանակաշրջանը և վայրը: Քարտեզի վրա գտիր նշված պատմական անունները և տեղեկություն հավաքիր դրանց վերաբերյալ:
2. Համեմատիր Վարագը հանձնելուց առաջ և հետո:
3. Փորձիր կանխատեսել հերոսի հետագա քայլերը:
4. Ընդգծիր ընթերցածդ հատվածում փոխաբերաբար գործածված բառերը՝ բացատրելով դրանց իմաստները:
5. Վերաշարադրիր վեպի կարդացածդ հատվածը՝ օգտագործելով ինչպես հեղինակային, այնպես էլ սեփական բառապաշարդ:
6. Ներկայացրո՞ւ հերոսների արարքների պատճառահետևանքային կապերը:

2

...Կամավորները մտան Վան:

Նազելին, մի մեծ փունջ ծաղիկ ձեռքին, խառնվեց դեպի Խաչ-փողան շտապող բազմությանը:

Ես էլ նրա հետևից:

Խաչ-փողանի երկու կողմերը եզերող խիտ ծառերի պես կանգնել է բազմությունը:

– Եկան... եկան...

Մարդկային զուգահեռն ալեկոծվեց:

Նազելին ուզում է օղակը ձեղքել և առաջ անցնել:

– Դո՞ր կը մտնես:

- Քեզ ինչ... ես ծաղիկները նվեր պիտի տամ:

- Մի՛ տա...

- Ինչի՞ չիտամ:

- Մի՛ տա, քե կասեմ:

- Ինչի՞, ինչի՞, է՛,- համառեց Նազելին:

- Քե... կը պաքի:

- Անամո՛թ,- կարմրատակած ասաց նա, շուռ եկավ, բազմությունը ձեռքեց և անցավ առաջին շարքը:

Ինչո՞ սիրտս ծակեց... ես այսպիսի զգացմունք դեռ երբեք, երբեք չէի ունեցել:

Նորից ավելոծվեց բազմությունը: Վերջապես երևաց ռուսական բանակի կամավորական առաջին ձիավոր գունդը: Թնդաց երաժշտությունը:

Առաջ վազեց Նազելին, հրամանատարին պարզեց ձեռքի ծաղկեփունջը, և նրա ձեռքը հասավ մինչև հրամանատարի ծունկը: Թշնամական մի ձեռք բարձրացրեց Նազելուն, պարզեց Նազելուն իր ծաղիկներով՝ հրամանատարին. նա կարծես չքնաղ **պուպրիկ** լիներ:

Գրկեց Նազելուն հրամանատարը, իմ գուշակության համաձայն՝ համբուրեց նրան...

Ես շտապ ծառից վար իջա: Կարմրատակած՝ շարքերից դուրս թռավ Նազելին...

... Հենց որ ինձ տեսավ, չքացավ նրա դեմքի ժպիտը և ներողություն խնդրողի դեմքով ասաց,

- Ինչ էլավ որ... պան չէլավ:

...Լուռ քայլեցի առաջ:

Նազելին հասավ, բռնեց իմ թևից.

- Գուրգեն, դո՞ր կերթաս:

- Քե՞զ ինչ՝ դոր կերթամ:

- Մեյտեղ էրթանք:

- Քե չեմ ուզե:

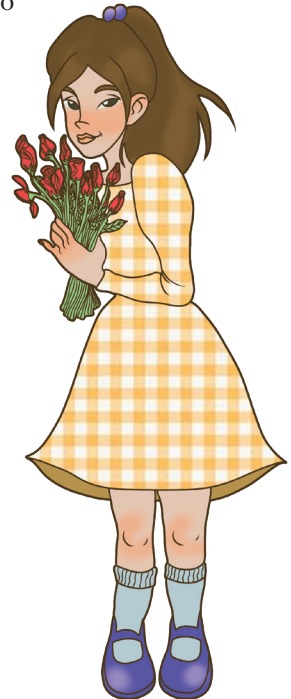
- Ապա վի՛ր կուզես, Շամրիկին:

Շամրիկը Նազելու փոքր քույրն էր:

Նազելու այս հարցը դանակի պես կիսեց սիրտս, բայց ես ոչնչով չմատնեցի իմ թուլանալը և նույն խիստ տոնով հարցրի.

-Դու վի՛ր կառնես:

- Իշխանին,- պատասխանեց նա:

- Իշխանին սպանեցին:

- Գիտեմ,- տխրությամբ մրմնջաց նա՝ կարծես չիմանալով՝ ինչպես արդարանալ Իշխանի սպանության համար:

- Խմբապետի՞ն կառնես,- շարունակեցի ես իմ անողորմ հարցապնդումը:

Նազելին ժպտաց երջանիկ ժպիտով և գլխով դրական նշան արավ՝ թաշկինակի եզերքը ատամներով բռնած, երկու ձեռքով մեղմությամբ քաշքշելով և ոտների վրա իրանով օրորվելով...

- Մնան բարով,- ասի ես դառնությամբ:

- Էրթան բարով,- պատասխանեց նա անտարբերությամբ, այնպիսի սպանիչ անտարբերությամբ, որ ես պատրաստ էի պառկել գետնին, հեկեկալ և հողը ճանկել...

- Կուզե՞ս քե առնեմ,- հանկարծ հարցնում է նա:

- Կուզեմ,- ասում եմ ես և զգում եմ, որ շունչս կտրվում է:

- Ախր դու շա՛տ պստիկ ես.- կշռադատում է Նազելին,- ես մեծ-մեծ մարդ կուզեմ... դու իսկի բեղ էլ չունես...

- Է, դու էլ պստիկ աղջիկ ես... Ես որ մեծանամ՝ բեղ էլ կլինի,- հակաձառում եմ ես:

...Հետո նա հարցնում է.

- Դու կանամս ինձ գրկե, տանե...

- Կանամ,- պատասխանում եմ ես՝ իմ ուժերի և նրա թեթևության վրա վստահ:

- Չես կանա,- վստահեցնում է նա:

Ես հակաձառելու փոխարեն մոտենում եմ նրան և ուզում եմ ապացուցել, որ կարող եմ:

- Էստեղ չեղնե՞,- ճչում է նա բարձր ձայնով,- էրթանք ձեր այգին:

- Էրթանք,- ասում եմ ես՝ երջանիկ և պատրաստակամ:

Գնում ենք:

- Դուք **վարդնոց** ունե՞ք,- հարցրեց նա, երբ մտանք մեր այգին: Ես նրան առաջնորդեցի դեպի մեր վարդնոցը:

- Մեր վարդնոցն մե՞ծ ի,- մրմնջաց նա մանկական դժգոհությամբ:

- Մերն էսքան ի,- խոցված ինքնասիրությամբ ասացի ես:

Ես բնազդաբար ասացի.

- Ես ձի էլ ունեմ...

Նա իր ցրված հայացքը բուպեապես դարձրեց ինձ վրա և լարվեց.

- Դո՞ր ի քո ձին:

- Բեռանց տուն:- Եվ ավելի քաջալերված իմ գյուտից՝ ավելացնում եմ.

- **Հալա** քուռակ էլ ունի:

- Քուռակ չեմ ուզե,- մերժեց նա՝ սառ ջուր լեցնելով իմ գյուտի վերջին մասի վրա,- ապա ինչի՞ չես հեծնե:

- Կուզես՝ կհեծնեմ,- խոնարհ հնազանդությամբ ասում եմ ես:

- Կուզեմ, կուզեմ,- ծափ տվեց Նազելին,- ես քեզ խամար ծաղիկ

կպիրեմ, դու ինձ կդնես ձիու վերեն...

- Չէ, ծաղիկներ չուզե,- չոր կերպով առարկեցի ես,- քե կդնեմ ձիու

վերեն, չմբուլ կառնեմ ձեռքս, կտանեմ քե **դո՛ր** որ ուզես:

- Դե,- անձնատուր եղավ Նազելին՝ ոգևորված ինձնով,- կանամ, ինձի գրկե:

Ես լուռ մոտեցա նրան:

...Վարդնոցի հետև ես բռնեցի նրա ծունկերից բարձր, առա թևերիս օղակի մեջ և բարձրացրի:

Նազելու ոտները հասնում էին իմ ծունկերին, իսկ իմ գլուխը հավասար էր նրա վզին:

- Չուր դո՛ր կտանես:

- Չուր դոր, որ ուզես:

- Չո՛ր...,- նա մի բուռ մտածեց,- չուր աշխրհի ծեր...

Նա ամուր փաթաթվեց վզիս, խլրտաց և շնչեց:

Ես տարա նրան մինչև **հաջի** նանի **ալուչի** ծառը:

- Է՛լ տար:

Հասցրի մինչև այգու վերջը, հացիների և թեղիների մոտ:

- Աշխարհի ծերն է՛ս ի,- հարցրեց Նազելին:

- Չէ, շատ կա,- պատասխանեցի ես շնչասպառ՝ չուզենալով զրկվել իմ քաղցր բեռից:

- Դե, տար:

Նա նորից խլրտաց և շնչեց, թևերիս մեջ ծանրացավ, ծանրացավ...

Ինչո՞ւ իմ շունչը կտրվեց, նա այնքան թեթև էր:

Ես վար դրի նրան, ընկա խոտերի մեջ և սկսեցի մոլեգնաբար հեկեկալ: Ինչո՞ւ էի լալիս, ինքս էլ չգիտեի, ես շնչում էի հողի և խոտերի սուր բույրը, և դա ավելի էր գրգռում ինձ:

Իսկ քիչ հետո, երբ ես արցունքից թեթևացած և հանգստացած գլուխս բարձրացրի, Նազելին գնացել էր, Նազելին չկար...

Ես տուն մտա այն ժամանակ, երբ ծղրիդներն սկսել էին իրենց իրիկնային այգեստանյան համերգը:

Ողջ գիշեր ես չքնեցի: Մտածում էի մյուս օրը ձի գտնելու և Նազելուն ներկայացնելու մասին...

Քանի, քանի նժույզներ անցան այդ գիշեր երազներին կանաչ դաշտերով...

Իսկ Նազելիենց տանը ողջ գիշեր կերուխում էր:

ԱՍՓՈՓԻԳ ՀԱՐՑԵՐ

1. Ինչո՞ւ հերոսը թոյլ չէր տալիս, որ Նազելին ծաղիկները նվիրի հրամանատարին:
2. Ինչո՞վ է տարբերվում վեպի այս հատվածը նախորդից:
3. Ինչո՞ւ էր լալիս տղան:
4. Արդարացնո՞ւմ ես, թե՞ դատապարտում տղայի սուտը ձիու վերաբերյալ:
5. Ինչ հուշեր, մտքեր արթնացրեց վեպի այս հատվածը:

ԱՈՍՁԱՂԻՐԱՆՔՆԵՐ ԵՎ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Վերնագրի՞ր վեպի այս հատվածը:
2. Նկարագրի՞ր տղայի և Նազելիի բնավորությունն ու արտաքինը:
3. Տրյց տուր հերոսների գործողությունների պատճառահետևանքային կապերը:
4. Արդարացրո՞ւ կամ դատապարտի՞ր Նազելիի գործողությունները:
5. Կոահի՞ր տղայի և Նազելիի պատմության շարունակությունը:
6. Ստեղծագործաբար վերաշարադրի՞ր այս հատվածը՝ գործածելով սովորածը բառերն ու արտահայտությունները:

3

Ամայի այգում՝ **ածուների** մեջ, արածում էր լղար մի ձի՝ առանց սանձի և կապի:

Գլխապատառ թռա դեպի ձին:

Ես դիմեցի դեպի Նազելիենց տուն: Ներս մտա դարպասից, կանգնեցի ջրհորի մոտ և կանչեցի.

- Նազելի՛... Նազելի՛...

Ոչ մի պատասխան:

- Նազելի՛...

Առաջին հարկի պատուհանից երևում է սպասուհին:

- Նոր լողացավ, քնե, չի՛ կանա գա:

- Չէ՛, պիտի գա,- ասում եմ ես,- պան պիտի ասեմ:

Պատուհանից անհետացավ սպասուհին, ապա երևաց Նազելու գլուխը.

- Ի՞նչ կասես:

- Նազելի՛, - ձչում եմ ես հուզված և ուրախ, - ձին պիրի:

Նա սառն անտարբերությամբ ասում է.

- Քո ձին ի՞նչ պիտի անես որ... տես, - ու ցուցամատով ցույց է տալիս բակի ձախակողմը: Այնտեղ, ծածկի տակ կապված են հինգ-վեց ձի:

- Էդ վիրն ի, - հարցնում եմ ես շանթահար:

- Խմբապետներին...

- Իմ ձին քոնն ի...

- Խմբապետն ասաց, որ իտոնք իմն են:

- Դուրս չե՞ն գա, - հարցրի ես՝ ինչ ասելս չիմանալով:

- Դո՛ր:

- Էրթանք... Վարդնոց:

- Չէ՛, - ծղրտաց նա, - քե չեմ ուզե... Շամրիկն էլ քե չուզե:

- Ի՞նչ գիտես:

- Ինքն ասաց:

- Ի՞նչ ասաց:

- Ասի՛ Գուրգենին կուզեն, ասաց՝ չէ, կամավոր կուզեն...

Սպանիչ էր հարվածը: Ես նրանց բակից դուրս թռա, մտա մեր տուն, սանդուղքների տակից վերցրի մի հաստ փայտ և կատաղած մոտեցա ձիուն: Ձին կանգնել էր անշարժ, գլուխը բարձր: Ամբողջ ուժով ես բարձրացրի փայտը նրա գլխին խփելու համար: Ձին տեղից չշարժվեց:

Ես ուշադրությամբ նայեցի նրա դեմքին:

Ձին երկու աչքով կոնյր էր...

***

Գետ է, կիրձ և գարհուրելի գիշեր:

Բերկրի: **Բենդի** - **մահու**...

Հասել է թշնամին և կրակում է լեռներից:

Գալարվում է մի դանթեական խուճապ: Փախչում են, տրորում մեկնեկու, կանչում են իրար ու նորից:

Գիսախոիվ են կիները, իսկ տղամարդիկ՝ արյունոտ աչքերով:

Ես լսում եմ ծանոթ մի ձայն:

–Մայրիկ, մայրիկ, քելի՛, քելի՛...

Ես վազում եմ դեպի այդ ձայնը և բռնում ծանոթ մի փեշից:

Մայրս է:

– Անո՛ւշ...

– Գուրգեն, մայրիկ էլ չի կանա քելե,- ասում է մայրս և լալիս է...

– Իմն էստեղ պրծավ,- ասում է տատս,- դուք գնացեք...

Ու սողում է դեպի գետը:

...**Ֆուրգոն** է գնում ճանապարհով, իսկ ես ֆուրգոնի մեջն եմ:

Ես բաց եմ անում տենդից ծանրացած աչքերս:

Դղրդալով առաջ է վազում ֆուրգոնը: Ֆուրգոնը լցված է ինձ նման անտեր երեխաներով:

***

Ես երբեք, երբեք իմ կյանքում չեմ կրել այնպիսի հիասթափություն, ինչպես կրեցի այն Ժամանակ, երբ տեսա էջմիածնի խունացած դեմքը:

Շոգ: Փոշի: Կեղտոտություն: Վանքի խունացած **սիլուետը**: Իսկ պարիսպների տակ՝ իրար վրա թափած գաղթականություն:

Ճաշից հետո լուր տարածվեց, որ բոլոր որբերին տանելու են բաղնիք՝ հին շորերը ոչնչացնելու և նոր շորեր տալու:

Այդպես էլ եղավ:

Այստեղ ես շատ վնասվեցի, որովհետև ես կորցրի իմ նոր և վայելուչ շորերը և բոլորի նման հագա ծաղկավոր չթից կտրած մի շապիկ, մի վարտիք, իսկ գլխիս կապեցի մի ծաղկավոր թաշկինակ:

Ինձ մոտեցավ ինձնից մեծ, հանդուգն աչքերով մի տղա և մի կողմ տարավ: Զգուշությամբ, շուրջը նայելով, նա շապիկի տակից հանեց մի ծաղկավոր թաշկինակ և ցույց տվեց.

– Թոցուցի... Շորերդ ինչի՞ տվիր:

– Բնչ անի... առին:

– Ծը, ծը, ծը... **թաժա** ին... գնա ուզի, տանենք ծախենք... էս **ալնախ** կուտամ քե:

– Չեն տա:

– Կուտան: Ասա մորքուր ունեմ, տանեմ տամ ինոր, խեղձ ի:

– Չեն տա,- պնդեցի ես՝ զգալով, որ այդ իմ ուժերից վեր է...

– Ես տեր կելնեմ, դու սո՛ւս կաց...խամ:

– Խամ:

Նա ներս մտավ բաղնիք և հինգ րոպե հետո դուրս եկավ արցունքները սրբելով, ձեռքին իմ շորերը: Մոտեցավ, չարությամբ ծիծաղեց արտասուքների միջից.

- Չուր լաց չելա, չտվին շանորդիք... արե:

Ես հետևեցի նրան:

Մենք դուրս եկանք վանքի դարբասից, անցանք փողոց և մտանք առաջին պատահած խանութը: Քիչ հետո մենք նստեցինք փողոցի մի քարի վրա, քանդեցինք մեր գլխի թաշկինակները և բաժանեցինք 300 հատ կոնֆետ մեր մեջ:

- Քո անունն ի՞նչ ի,- հարցրի ես նրան՝ լցված անսահման երախտագիտությամբ:

- Կուշո..., քո՞ն:

- Գուրգեն...

Մենք մտերմացանք, նա դարձավ իմ խնամատարն ու շահերի պաշտպանը: Ես իմ բաժին կոնֆետից մաս հանեցի նաև Բիլի-Մակին, որի համար և արժանացա Կուշոյի հանդիմանությամբ:

Ես խոսք չգտա արդարանալու:

***

Երեկո էր:

Ես և Կուշոն նստել էինք **Գամառ-Քաթիպայի** արձանի տակ և ցրված նայում էինք մեր շուրջը: Ես արդեն մի քանի անգամ կարդացել էի բանաստեղծի կտակը և նկատում էի, որ այն հանգամանքը, որ ես կարդալ գիտեմ, իսկ նա՝ ոչ, իմ վարկը որոշ չափով բարձրացրել էր նրա աչքում:

- Բիլին գնաց, մեկ-երկու օրից մենք էլ կերթանք: Ես էլ կհիվանդանամ, դու էլ, զըմմենն էլ...

Այնքան համոզիչ հնչեցին նրա խոսքերը, որ ինձ թվաց, որ ես արդեն հիվանդ եմ, և որ հարկավոր է ինձ էլ տանել Բիլու մոտ:

- Ի՞նչ անենք,- հուսահատ հարցրի ես:

- Փախնենք:

- Դո՞ր:

- **Բազառ:**

- Բազմո:

- Խա՛:

- Էստեղ ի՞նչ անենք:

- Կապրենք:

- Ի՞նչ ուտենք:

- Էնքան:

- Դո՞ր քնենք:

- Ըստեղի պես **սալի** վերեն չենք քնե... հիվանդանա...
- Ապա Բիլին:
- Կուշոն ընկավ մտածմունքի մեջ:
- Կուշոն հեռացավ:
- Անցավ բավական ժամանակ: Հնչեց իրիկվա թեյի զանգը: Վերջապես երևաց Կուշոն, Բիլին հետևից:
- Բիլին նայեց ինձ և խեղճ ու կրակ ժպտաց:
- Բիլի՛, փախնենք,- հարցրեցի ես:
- Ես չեմ իզա:
- Կուզան,- ատամների միջից մոմուաց Կուշոն, և նրա աչքերը կիսախավարի մեջ բարկությունից փայլեցին:
- Կուշոն մթնեց:
- Մարդ չեք դուք, թույլ եք, ձիժ... գնացեք մտեք օրիորդի... գիշերն էլ թացեք տակերդ: Մի օր էլ թալեն ֆուրգոնի մեջ, տանեն թալեն փոս... որդերն ուտեն...
- Ասաց ու գնաց, դուրս եկավ դարբասից և լուծվեց մթության մեջ:
- Մենք քնում ենք արձանի տակ:

ԱՍՓՈՓԻԳ ՀԱՐՑԵՐ

1. Ինչպե՞ս կգնահատես տղայի արարքն ու Նազելիի պահվածքը:
2. Տղան որտե՞ղ, ի՞նչ վիճակում է գտնում իր ընտանիքը:
3. Ի՞նչ տպավորություն է թողնում Էջմիածինը «անտեր երեխայի» վրա:
4. Ի՞նչ կարծիք ունես Կուշոյի մասին, նա լավ ընկեր է: Դասընկերներ ունե՞ս: Նկարագրիր:
5. Երեխաներն ինչո՞ւ չփախան Կուշոյի հետ:

ԱՈՍՁԱԴՐԱՆՔՆԵՐ ԵՎ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Նկարագրիր տղայի հոգեվիճակը Նազելիի՝ նրան մերժելուց հետո:
2. Բնութագրիր գլխավոր հերոսին ու նրա ընկերներին՝ արտահայտելով կամ դատապարտելով նրանց արտաքինները:
3. Ստեղծագործաբար վերաշարադրիր վեպի այս հատվածը՝ նոր հերոս ներմուծելով:
4. Նշիր այն հատվածը, որ ամենաշատը հուզեց քեզ: Ինչո՞ւ:
5. Երևակայությամբ նկարագրիր մանկատունը, որտեղ ապրում էին տղաները:

Այդպես ուրեմն, մենք փողոցայիններ ենք:

Մենք միացանք որբանոցից փախած ուրիշ որբերի և կազմեցինք մի 10-12-հոգանոց խումբ:

Թոցնում էինք ձմերուկ, հաց, ինչ-որ հանդիպեր, իսկ գիշերներն հոգնած մեր արշավանքներից և տպավորություններից, հոգնած ու ջարդված՝ քնում էինք փակված խանութների տախտակների վրա:

Ես պարզապես գազանացել էի: Եվ մինչև անգամ մոռացել էի, թե ով եմ ես, որտեղից եմ եկել, ինչպես ընկա փողոց. այս վերջին հանգամանքն այնքան հասարակ էր թվում ինձ, որ կարծես ես ծնվել էի փողոցում, պիտի ապրեի փողոցում ու փողոցում էլ կնքեի իմ **մահկանացուն**:

Կուշոն չկար. անհետացել էր, և այս հանգամանքը Բիլուն ուրախություն էր պատճառում: Նա չէր բաժանվում ինձնից, կատարում էր իմ ցանկությունները և դրա փոխարեն վայելում էր իմ հովանավորությունը:

Ես շուտով կարողացա արժանանալ մեր խմբապետի բարեհաճ ուշադրությանը: Իսկ երբ նա իմացավ, որ ես կարդալ գիտեմ, ինձ ազատեց թոցնելու սև աշխատանքից և ինձ էր հանձնարարում լուծել մանր-մունր **կոնֆլիկտներ** և թյուրիմացություններ, որոնք, թեև անպակաս ու չնչին, բայց կենսական էին և խռովահույզ:

Ես կամաց-կամաց վերածվեցի մի տեսակ դատավորի:

***

Երևաց նա փողոցի ծայրից՝ մաքուր շորեր հագած, սև, փայլուն կոշիկներով, փափախը աջ հոնքի վրա ծռած, ձեռքին **դամշի**, շուրջը նայելով, ըստ երևույթին սուլելով:

- Կուշո՞...

Նա ինձ նկատեց և մոտեցավ հասարակ և անժպիտ:

- Ի՞նչ կանես:

- Հե՛չ, որբանոցից փախանք:

- Բիլին դո՞ր ի...

- Բոստաններ: Դու դո՞ր ես:

- Էրևան գնացի, էկա... էսօր Բաքու կերթամ:

Խոսում է ու շարունակ նայում է շուրջը:

- Շորեր դրտեղից,- հարցնում եմ ես:

- Տես...- ու նա զգուշությամբ ցույց է տալիս թղթադրամների բավական հաստ դարս:

- Որտեղի՞ց է...
- Գնանք,- ասում է նա,- Բիլուն գտնենք:
- Մենք խումբ ունենք,- ասում են ես՝ խոսքը մի կերպ շուռ տալու

համար:

- Խո՞ւմբ:
- Խա՛...
- Քանի՞ հոգի...
- Տասներկու:

Մտածում է:

- Ձեր տեղ որտեղ ի...-

Ես ցույց եմ տալիս մեր տեղը:

Կուշոն առանց ցտեսություն ասելու գնաց, համարյա թե փախավ, և այդ չափազանց տարօրինակ տպավորություն թողեց ինձ վրա:

Եվ երբ երեկոյան մենք՝ իմ և Լեմշիկի ձեռներով թոցրած ծիրանները ոչնչացնելուց հետո համառորեն քնելու նշաններ էինք ցույց տալիս, եկավ Կուշոն:

- Գուրգեն,- ասաց Կուշոն,- խումբն է՞ս ի...
- Էս ի:
- Կերե՞ք:

Ու նա գրպաններից հանեց զանազան կոնֆետներ, մի լիմոն, որը չնայած ինքը կերավ, բայց ինձ վրա մեծ տպավորություն թողեց նրա առկայությունը... այնուհետև մի քանի լավաշ, մի կտոր պանիր, որտեղից որտեղ մի ներկած ձու...

Իսկ ամենից զարմանալին այն էր, որ Կուշոն ոչ մի վերաբերմունք ցույց չտվեց Բիլու հանդեպ: Նա համարյա թե նրան չնկատեց: Գալով Բիլուն, նա, երբ տեսավ Կուշոյին, խռովկանի պես քաշվեց մի քարի վրա և երեսը շուռ տվեց, իսկ երբ նկատեց Կուշոյի սառնությունը

դեպի իր ներկայությունը, կամաց-կամաց սկսեց ձշտել իր դիրքը հանդեպ Կուշոյի բերած բարիքները: Իսկ երբ Կուշոն համառորեն շարունակեց նրան չնկատել, Բիլին անցավ իր մասնագիտությանը. նա սկսեց հաչել և դրանով արժանացավ խմբի լիաթոք ծիծաղին և Կուշոյի ներողամիտ, զուսպ ժպիտին:

Փոշեհագ իրիկուն:

***

Կանգնել է մեկը գնացքի պատուհանի մոտ և ժպտում է: Բիլին է այդ:

Վագոնը լիքն է որբերով: Նրանք աղմկում են, լալիս, երգում, կանչում, կանչվոտում, վժվժում:

Բիլին լուռ է, բարակ ժպտում և նայում է ինձ:

– Ինչ ես հիշում, Բիլի...

Այդ օրը Կուշոն երկար խոսեց, շատախոսեց, պատմեց Երևանից, ապա ծրագիրներ կազմեց իր Բաքու գնալու մասին, հետո Բիլուն առաջարկեց գնալ միասին ման գալու:

Բիլին մերժեց:

Կուշոն փող առաջարկեց:

Բիլին մերժեց:

Կուշոն սպառնաց:

Այդ էլ չօգնեց:

Կուշոն հայիոյեց, թքեց և հեռացավ:

Ընկանք տախտակների վրա և քնեցինք:

...Տեսա՞ր դու, Բիլի, ինչպես անմռունչ հնազանդությամբ ես հետևեցի այն մարդուն, որը եկել էր մեզ որբանոց քշելու համար:

Գնում էր նա, առաջից, ես նրա հետևից՝ գլխիկոր ու հուշերով բեռնավորված, իսկ դու հետևում էիր ինձ, Բիլի...

Մեզ սրբեցին փողոցից, նրա մրից, ախտից, նստեցրին ֆուրգոնների մեջ, ֆուրգոնները շարժվեցին դեպի «Էջմիածին» կայարանը:

Երբ ֆուրգոնները դուրս եկան վանքի դարպասից, ես քեզ ցույց տվի, Բիլի...

Երկու գինված ոստիկաններ տանում էին Կուշոյին. իսկ Լեմշիկը փտած մի խնձոր նետեց մեր ֆուրգոնի հետևից:

ԱՍՓՈՓԻԳ ՀԱՐՑԵՐ

1. Միանալով որբանոցից փախած որբերին՝ ինչպե՞ս էին ընկերներն անցկացնում իրենց առօրյան:
2. Ինչի՞ շնորհիվ Գուրգենը հեռու մնաց «թոցներլու սև աշխատանքից»:
3. Կուշոյի նորից հայտնվելն ինչպե՞ս անդրադարձավ մյուս երեխաների վրա:

4. Ինչո՞ւ փախավ Կուշոն՝ տեսնելով որբերի խումբը:
5. Ի՞նչ պատահեց Կուշոյին: Արտահայտիր կարծիքդ:

ԱՈՍՁԱՂՐԱՆՔՆԵՐ ԵՎ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Նկարագրիր Կուշոյին այս հատվածում և համեմատիր նախորդ հատվածների նրա կերպարի հետ:
2. Արտահայտիր քո վերաբերմունքը որբերի պահվածքի նկատմամբ:
3. Ընդգծիր ընթերցածդ հատվածի բանալի բառերը՝ հիմնավորելով ընտրությունդ:
4. Վեպի այս հատվածը կապիր սեփական փորձիդ հետ. ի՞նչ կանեիր, եթե Գուրգենի կամ Կուշոյի փոխարեն լինեիր:
5. Նոր ավարտ գրիր այս հատվածի համար՝ գործողություններին նոր ընթացք հաղորդելով:

5
***

«Ղարաքիլիսա» կայարան:

Մեզ նախաձաշ տվին, ապա թե լցրին ֆուրգոնները, և անտառապատ **շոտով** շարժվեցինք դեպի Դիլիջան:

Անտառ:

Անցնում ենք գյուղերի միջով, իսկ այդ գյուղերն իմ աչքին փոքրիկ քաղաքներ են թվում, որովհետև տների կտուրները տափակ չեն, և ամեն տուն ունի պատշգամբ:

Անտառը, ապրում է անտառը:

Մտքերս խառնվում են, մտքերս թռչում են ետ՝ Վան և Այգեստան:

Ո՞ւր է տատս, ո՞ւր են Անուշը, Սուրենը, Խորենը:

Ո՞ւր եմ գնում ես, մեզ ո՞ւր են տանում:

Հեռվից երևում է Դիլիջանը: Բիլին ուրախ ծափ է տալիս, և անտառապատ բլուրների գոգից մեզ է նայում փոքրիկ և զվարթ մի ամառանոց:

***

Ռուսական եկեղեցու դիմաց՝ բլուրի վրա, կանգնած է միհարկանի շենք:

Կազարմա են ասում նրան:

Իսկ այդ մեր որբանոցն է:

Ես և Բիլին բռնեցինք կողք կողքի դրած երկու մահճակալները:

Մայրապետներից մեկը մի վիթխարի, առողջ և գեղեցիկ այրի էր. նրան Աքաբի էին ասում: Մի անգամ նա ինձ բարձրացրեց խաղալիքի պես և համբուրեց. ես սպառնացի, որ կհայտնեմ կատարված դեպքի մասին Օրիորդին. նա ծիծաղեց բարձր, հետո ինձ կաշառեց չամիչով, և ես լռեցի:

Մեզ հազգրին նոր շորեր, սպիտակեղեններ և չթից կարված պատրաստի բլուզներ ու շալվարներ բաժանեցին՝ վառ-կարմիր ծաղիկներով: Զգեստավորվելուց հետո ես նայեցի Բիլու վրա և չկարողացա զսպել իմ ծիծաղը: Նա իր մեծ շորերի մեջ չէր երևում:

Առավոտյան ես և Բիլին նստում ենք բարձր բլրին և նայում ենք ամառանոցի վրա: Լսվում է գետի խուլ խշռոցը, իսկ բլրի ստորոտին մի տուն կա՝ միհարկանի, սպիտակեցրած պատերով և կանաչաթիթեղ տանիքով: Դուրս է գալիս մի կին՝ պառավ կին, և ինքնատեղի մեջ կրակ է գցում: Հետո երևում է սպիտակ շորեր հագած մի աղջիկ և օգնում է նրան:

Քիչ հետո մի բարձրահասակ երիտասարդ, որսորդական հրացանն ու պայուսակն ուսին, անտառ է մտնում, իսկ նրան հետևում է շագանակագույն մի շուն:

...Մի տղա և մի աղջիկ բարձրացան արահետով դեպի անտառ, բարձրացան և նստեցին մեզնից քսան քայլ հեռու: Տղան գիրքը դրեց գլխի տակ և ձգվեց խոտերի վրա, իսկ աղջիկը մնաց նստած: Նա կանաչ խոտ էր քաղում և լեցնում էր տղայի դեմքին և մազերին: Հետո աղջիկը տղայի գլուխը վերցրեց և դրեց իր ծնկներին: Մի ժամ հետո, երբ նրանք շարժվեցին դեպի անտառի խորքը, խոտերի վրա թողին մի գիրք: Բիլին գնաց և բերեց գիրքը: Այդ գիրքը Շիրվանզադեի «Արտիստն» էր:

Բիլին գնաց ծաղիկներ հավաքելու, իսկ ես սկսեցի հափշտակությամբ կարդալ ու քանի կարդում էի, այնքան անտառը, որբանոցը, ծաղիկներ որոնող Բիլին, ամեն ինչ, ուրիշ տեսակ էին թվում:

- Այդ ինչ է,- լսեցի իմ գլխի վերև մի ձայն: Օրիորդ Մարգոն էր: Ես հանցանքի մեջ բռնվածի

պես ոտքի կանգնեցի:

- Դու կարդա՞լ գիտես,- հարցրեց նա սիրալիք:

Ես գլխով արի.

- Այո՞...

- Ապա, ինչ ես կարդում... այ-այ-այ,- ժպտաց նա՝ վերցնելով և նայելով գիրքը,- այս քեզ չի կարելի կարդալ, ես քեզ համար գրադարանից հարմար գիրք կբերեմ, լավ...

- Էս լավ է,- կոտրված սրտով ասի ես:

- Չէ, ջանիկ, ես քեզ համար լավերը կբերեմ...

Այդ «ջանիկ»-ը այնքան ազդեց իմ վրա, որ սիրտս լցվեց արցունքով: Ես անհուն երախտագիտությանը նայեցի օրիորդ Մարգոյին, և նա ինձ թվաց աշխարհի երեսին եղած աղջիկների մեջ ամենագեղեցիկը, իսկ երբ նա շոյեց իմ գլուխը, ես փաթաթվեցի նրան ու լաց եղա...

Բիլին կանգնել էր հեռու և, անտառային ծաղիկների մի փունջ ձեռքին, նայում էր այս տարօրինակ տեսարանին: Վերջապես նա սիրտ առավ, մոտեցավ կամաց-կամաց և փունջը տվեց ինձ:

Ես վերցրեցի ծաղկեփունջը և պարզեցի օրիորդ Մարգոյին:

Օրիորդ Մարգոն վերցրեց ծաղիկը և ժպտուն հեռացավ: Քիչ հետո եկավ նա՝ օրիորդի, պահեստապետուհի տիկին Վարսենիկի և ինչ-որ երիտասարդի հետ՝ ինձ տեսնելու: Մոտեցան և որբերն ու շրջապատեցին ինձ:

Ինձ մանրամասն գրեթե պատմել տվին իմ կյանքը:

Օրիորդը հուզմունքից արտասվեց, իսկ որբերի մեջ տարածվեցին զանազան սենսացիաներ իմ մասին, ի թիվս որոնց, այն, որ ես տասներկու լեզու գիտեմ...

ԱՍՓՈՓԻՉ ՀԱՐՑԵՐ

1. Քո կյանքից ինչ դրվագ կամ դրվագներ հիշեցրին վեպի կարդացածը հատվածները:
2. Որբերն ի՞նչ տեղափոխվեցին այս հատվածում և ինչ ապրումներ ունեցան այնտեղ:
3. Ինչի՞ մասին է այս վեպը:
4. Գ. Մահարու կենսագրության ի՞նչ դրվագը հիշեցրեց վեպի այս հատվածը:

ԱՈՍՁԱՐՄԱՔՆԵՐ ԵՎ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Արտահայտիր քո վերաբերմունքը յուրաքանչյուր կերպարի արարքների վերաբերյալ:
2. Բնութագրիր գլխավոր հերոսին, նրա արարքները մեկնաբանիր սոցիալ-հոգեբանական տեսանկյունից:
3. Մեկնաբանիր հերոսների հույզերն ու ապրումները և դրանց ազդեցությունը քո վրա:
4. Արժևորիր քո ազգային պատկանելիության, հայրենիքի անփոխարինելիության, հայրենազրկման ու կարոտի խորհուրդը՝ ըստ վեպի:
5. Ընտրիր խորհրդանիշ բառը և դրանով կազմի աքրոստիկոս՝ թեմային համապատասխան:
6. Արտահայտիր սեփական կարծիք գրողի կյանքի մասին և նրա կյանքի պատմությունը կապի իրականության և ժամանակաշրջանի անցուդարձի և եղերական իրադարձությունների հետ:
7. Գնահատիր հեղինակի վարքագիծը և արտահայտիր քո վերաբերմունքը նրա հանդեպ:
8. Հատվածի բովանդակությունը ինչ հիշեցրեց քեզ: Ինչ համանման պատմություն ես ընթերցել կամ կինոնկար դիտել:

Յափնջի – այծենակաճ
փարչ – կուժ
փաշա – զինվորական պաշտոն
Փուֆելու սուրբ Գևորգ – Մոկաց Գևորգ (վանք)
գյոռնադաբ – գերեզմանի հող
աստվորք – ժամանակավոր, աշխարհ
թառանջելով – հևալով, հոգոց հանելով
հիպնոսված – կախարդված
ասկյարներ – զինվորներ
կութիդ – օրհնություն
կոշմար – մղձավանջ
գյամիներ – նավակներ
քարավաններով – երկար ձգվող խմբերով
թաջիրներ – վաճառականներ
պուպրիկ – տիկնիկ
վարդնոց – վարդերի պարտեզ
հալա – դեռ, ապա
չմբուլ – սանձ
ալուչի – ալոճի
ածունների – մարգերի
լղար – նիհար
գիսախոհիվ – զգզված մազերով

Ֆուրգոն – բեռնասայլ
սիլունետ – ուրվապատկեր
բաժա – նոր
ալնախ – թաշկինակ
Գամառ Քաթիպա – Ռաֆայել Պատկանյանի գրական անունը
բազառ - շուկա
սալ – հարթ, ողորկ քար
կնքեի իմ մահկանացուն – մահանայի
շամշի – մտրակ
փոշեհազ – փոշով լցված
շոսեով – խճուղով
կազարմա - զորանոց

Ամփոփում

Գուրգեն Մահարու «Պատրանեկություն» վեպը նրա եռապարտում հուշագրության երկրորդ գիրքն է (առաջինը կոչվում է «Մանկություն», իսկ երրորդը՝ «Երիտասարդության սեմին»): Ինչպես սրբեղծագործության անունն է հուշում, այսպես էլ Գ. Մահարին պարմում է իր դեռահասության փարիները մասին, որոնք համընկել էին Հայոց ցեղասպանության, Վանի ինքնապաշտպանության և արևմտահայության գաղթի ողբերգական ժամանակաշրջանին: Գեղարվեստական գրականության մեջ միշտ էլ էական է եղել ընթերցողին հուզելու, նրա «սրտին դիպչելու» հարկությունը: Իսկ ինչ-որ իրական հուզիչ պարմություն վավերագրելիս գրողից պահանջվում է շարադրման վարպետություն, որովհետև պարահաճն ինքնին սրտառու է: Ահա Մահարու այս հուշագրությունը հենց այդպիսի մի երկ է: Թվում է՝ հեղինակն անգամ ջանք չի գործադրում որևէ մակդիրով, որևէ այլաբանությամբ առավել փայլավորիչ դարձնելու պարմությունները, որոնք ներկայացնում է: Նա պարզապես շարադրում է այն, ինչ եղել է, միայն թե դա անում է բացարձակ անկեղծությամբ, մի կողմից՝ առանց որևէ պաթոսի ու «գունազարդման», մյուս կողմից՝ չթաքցնելով սեփական հույզերը՝ վիշտը, կարոտը, սերը:

Ինչն է ուշագրավ այս սրբեղծագործության մեջ: Գրողը մեզ ներկայացնում է զարմանալիորեն անմիջական, հոգով ազատ ու շիրակ մարդկանց մի աշխարհ, մարդկանց, որոնք արհավիրքի մեջ անգամ մնում են բնական, չեն կորցնում ցավի միջից ժպտալու և ժպտի մեջ զգայուն լինելու ապշեցնող հարկանիշը: Ամենավառ օրինակը պատանի Գուրգենի և Նազելիի թաքուն սիրո պարմությունն է, նրանց անսեթևեթ, կատարելապես անկաշկանդ երկխոսությունները, ասես մեկն ինքն իր հետ է գրուցում: Սա սրբեղծագործության թերևս ամենաբանաստեղծական դրվագներից է, որպես

կան ն՝ սեր, ն՝ կարակ, ն՝ ցավ, ն՝ պատանեկան անբիծ բերկրանք:

Կամ, ինչպես է մորեղբայրը փախուստից առաջ փնտցիներին շտապեցնելու համար բղավում նրանց վրա: Ինչպես է տատիկը գաղթի ճանապարհին միամիտ-միամիտ խնդրում իրենց հսկող փաշային, որ Սուրեն իր ձիով տանի, քանի որ երեխան հոգնել է: Չես հասցնում ծիծաղել, երբ հոգիդ կսկիծով է լցվում: Ցաված սրտով շարունակում ես կարդալ, մեկ էլ տողերը նորից ժպիտ են գողանում շուրթերիցդ: Սա իսկական գրականության արժանիքն է: